

Udział dłużnika solidarnego w opisie i oszacowaniu nieruchomości należącej do innego dłużnika solidarnego

Postanowienie Sądu Rejonowego w Augustowie V Zamiejscowy Wydział Cywilny z siedzibą w Sejnach z dnia 27 maja 2020 r., V Co 32/20¹

Jeżeli z tytułu wykonawczego wynika, że został on wydany przeciwko kilku osobom i osoby te zostały objęte wnioskiem o wszczęcie egzekucji (art. 797 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego; tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r., poz. 1805, ze zm.; dalej: k.p.c.), pozostają one uczestnikami postępowania egzekucyjnego, co oznacza nie tylko konieczność doręczenia wszystkim tym osobom zawiadomień i obwieszczeń, lecz także ujmowanie ich w treści orzeczeń i dokumentów, również w odniesieniu do czynności dotyczących egzekucji z nieruchomości tylko należącej do jednego z dłużników.

Grzegorz Julke

Uniwersytet Gdański
grzegorz.julke@prawo.ug.edu.pl
ORCID 0000-0002-5588-0514

<https://doi.org/10.26881/gsp.2023.1.11>

Glosa

Postanowieniem z dnia 27 maja 2020 r. w sprawie o sygnaturze akt V Co 32/20 Sąd Rejonowy w Augustowie, działając w ramach sprawowanego nadzoru nad egzekucją z nieruchomości, uchylił z urzędu (na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.) opis i oszacowanie nieruchomości dokonane przez komornika sądowego oraz polecił temu organowi egzekucyjnemu „ponowne dokonanie opisu i oszacowania w/w nieruchomości z uwzględnieniem wszystkich uczestników postępowania egzekucyjnego”. Rozstrzygnięcie zostało wydane w sprawie, w której komornik sądowy prowadził postępowanie egzekucyjne na wniosek wierzyciela przeciwko dwóm dłużnikom solidarnym objętym tytułem wykonawczym. W ramach tak prowadzonego postępowania została skierowana egzekucja do nieruchomości stanowiącej własność jednego tylko z dłużników. W uzasadnieniu postanowienia wskazano tylko, że prowadząc egzekucję

¹ Niepublikowane.

z nieruchomości, należy uwzględniać wszystkich uczestników przy dokonywaniu opisu i oszacowania, co oznacza konieczność nie tylko kierowania korespondencji do takich osób, lecz także uwzględniania ich w treści orzeczeń i dokumentów. Zdaniem sądu bowiem stronami postępowania egzekucyjnego są przede wszystkim wierzyciel egzekwujący i dłużnik egzekwowany (osoby wskazane we wniosku i zarazem w tytule wykonawczym). Należy odróżnić, w ocenie sądu, sytuację, w której dłużnik solidarny z tytułu wykonawczego nie jest objęty wnioskiem egzekucyjnym, od sytuacji, w której jest nią objęty – w pierwszej sytuacji taki dłużnik nie będzie stroną – uczestnikiem, w drugiej zaś sytuacji przeciwnie – będzie uczestnikiem postępowania. Skoro zatem z tytułu wykonawczego wynika, że został on wydany przeciwko kilku osobom i osoby te zostały objęte wnioskiem o wszczęcie egzekucji (art. 797 k.p.c.), pozostają one uczestnikami postępowania egzekucyjnego, co oznacza, według sądu sprawującego nadzór nad egzekucją z nieruchomości, nie tylko konieczność doręczenia zawiadomień i obwieszczeń wszystkim tym osobom, lecz także konieczność ujmowania ich w treści orzeczeń i dokumentów, również w odniesieniu do czynności dotyczących egzekucji z nieruchomości należącej tylko do jednego z dłużników.

Pomimo że glosowane orzeczenie wydał sąd rejonowy, to jednak z uwagi na doniosłość prawną tego rozstrzygnięcia, jego konsekwencje oraz niebezpieczeństwo kształtowania praktyki nie tylko w obrębie danego sądu rejonowego zasadne wydaje się podjęcie próby oceny prawidłowości poglądu wyrażonego przez sąd. Należy wskazać, że w konsekwencji wypowiedzenia przez sąd rejonowy przedstawionego poglądu na kolejnym etapie postępowania komornikowi wytknięto uchybienie na podstawie art. 166 § 4 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz. U. z 2022 r., poz. 1168, ze zm.; dalej: u.k.s.), odsunięto komornika od wykonywania czynności (art. 22 u.k.s.²) oraz złożono wniosek o odwołanie komornika z zajmowanego stanowiska (art. 19 ust. 2 u.k.s. w zw. z art. 22 ust. 1 u.k.s.). Wynika stąd, że pogląd wyrażony przez sąd rejonowy w glosowanym orzeczeniu nie został uznany za odosobniony i przede wszystkim nieuzasadniony, ale został podzielony przez kolejne organy sprawujące nadzór nad komornikiem sądowym.

Na podstawie przedstawionego orzeczenia należy uznać, że problematyka uczestników postępowania cywilnego, w tym postępowania egzekucyjnego, budzi często-kroć wątpliwości w praktyce i doktrynie, zaś przepisy w tym zakresie mogą być błędnie interpretowane. Tymczasem prawidłowe określenie podmiotów zobowiązanych do udziału w postępowaniu cywilnym (mających brać w nim udział) istotnie wpływa na prawidłowość przeprowadzonego postępowania.

Ustalenie kręgu uczestników postępowania egzekucyjnego lub egzekucji budzi szczególne wątpliwości w sytuacji, w której tytuł wykonawczy wystawiono przeciwko dłużnikom solidarnym, tak jak to miało miejsce w sprawie rozstrzygniętej przez sąd rejonowy w glosowanym orzeczeniu. Zgodnie z art. 366 § 1 i 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 1360, ze zm.) kilku dłużników

² Zgodnie z art. 22 u.k.s. prezes właściwego sądu rejonowego może odsunąć komornika od wykonywania czynności w przypadku stwierdzenia oczywistego i rażącego naruszenia przepisów prawa.

może być zobowiązanych w ten sposób, że wierzyciel może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, a zaspokojenie wierzyciela przez któregokolwiek z dłużników zwalnia pozostałych z tego obowiązku (solidarność dłużników). Aż do zupełnego zaspokojenia wierzyciela wszyscy dłużnicy solidarni pozostają zobowiązani. Istota solidarności dłużników (solidarności biernej) polega na możliwości żądania przez wierzyciela całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna oraz na zwolnieniu pozostałych dłużników w razie zaspokojenia wierzyciela przez któregokolwiek z nich. Takie ukształtowanie zobowiązania wzmacnia pozycję wierzyciela i ułatwia mu uzyskanie zaspokojenia jego świadczenia. Wierzyciel, wedle swego wyboru, może skierować swoje roszczenie przeciwko temu dłużnikowi lub tym dłużnikom, którzy dają gwarancję wypłacalności³. Wybór w tym zakresie przysługuje wierzycielowi i nie podlega żadnym ograniczeniom oraz nie może być kwestionowany przez dłużników⁴. Wybór dłużnika przez wierzyciela dotyczy również egzekucji – wierzyciel jest uprawniony do egzekwowania świadczenia od jednego z dłużników solidarnych, niektórych z nich lub wszystkich.

W sytuacji, w której wierzyciel skieruje egzekucję przeciwko jednemu z dłużników solidarnych (a to z uwagi na uzyskanie tytułu wykonawczego wyłącznie przeciwko jednemu dłużnikowi lub z uwagi na wybór dłużnika przez wierzyciela), nie będzie wątpliwości co podmiotowego zakresu postępowania. Inaczej rzecz będzie się przedstawiać w sytuacji, w której wnioskiem o wszczęcie egzekucji zostanie objętych kilku dłużników, zaś egzekucja zostanie skierowana do różnych składników majątkowych należących do poszczególnych dłużników. Konieczne zatem jest ustalenie, czy i w jakim zakresie dłużnicy tacy będą uczestnikami postępowania egzekucyjnego oraz uczestnikami egzekucji. Ustalenie tego będzie szczególnie istotne przy prowadzeniu egzekucji z nieruchomości, której właścicielem pozostaje wyłącznie jeden z dłużników, jak to miało miejsce w analizowanej sprawie. Wyjaśnienie przedstawionego zagadnienia uwypukla okoliczność, że obowiązujący kodeks postępowania cywilnego nie zawiera ustawowej definicji uczestnika postępowania egzekucyjnego (uczestnika egzekucji), choć w poszczególnych przepisach ustawodawca wielokrotnie posługuje się takimi pojęciami⁵.

Definicja uczestnika postępowania egzekucyjnego była natomiast zawarta w poprzednio obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego z dnia 27 października 1932 r.⁶ W art. 674 § 1 ustawodawca wymienił uczestnika – obok wierzyciela i nabywcy

³ Por. W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 107.

⁴ M. Sychowicz [w:] J. Gudowski, *Kodeks cywilny*, t. 3, cz. 1, Warszawa 2018, s. 137–138.

⁵ Por. np.: art. 761 § 1, art. 763 § 2, art. 763i, art. 765 § 3, art. 767 § 3², art. 773 § 4, art. 773² § 1, art. 778 § 2, art. 809¹ § 5, art. 922, art. 943 § 1 pkt 2, art. 945 § 1, 2 i 4, art. 950, art. 954 pkt 1, art. 986¹⁰ § 2, art. 987, art. 989, art. 991 § 2, art. 993 § 2, art. 1013³ § 2, art. 1013⁶ § 1, art. 1024 § 1 pkt 3, art. 1064¹⁹ § 2 k.p.c.

⁶ Według brzmienia ustalonego w tekście jednolitym, powstałym z połączenia rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz. U. Nr 83, poz. 651) i z dnia 27 października 1932 r. (Dz. U. Nr 93, poz. 803), ogłoszonym w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 1950 r. (Dz. U. Nr 43, poz. 394).

nieruchomości – jako uprawnionego do wystąpienia z powództwem o unieważnienie umów dotyczących nieruchomości, stanowiąc jednocześnie, że uczestnikiem jest osoba mająca prawo do zaspokojenia roszczeń z zajętej nieruchomości; zatem w kodeksie tym ustawodawca szeroko ujął uczestników postępowania egzekucyjnego.

W aktualnym stanie prawnym w ramach sądowego postępowania egzekucyjnego wyróżnia się cztery jego rodzaje bądź też etapy takiego postępowania: postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu (art. 781 i nn. k.p.c.) lub zagranicznemu tytułowi egzekucyjnemu (art. 1151–1151¹ k.p.c.), o wydanie zaświadczeń albo wyciągów z orzeczeń w tzw. postępowaniach europejskich (art. 795¹–795¹¹ k.p.c., 795¹⁴–795¹⁷ k.p.c., 1144¹ k.p.c.), właściwe postępowanie egzekucyjne (art. 758 i nn. k.p.c.) oraz postępowanie podziałowe (art. 1023 i nn. k.p.c.), którego celem jest podział sumy uzyskanej z egzekucji⁷.

Przy ustaleniu kręgu uczestników postępowania ustawodawca ograniczył się do wskazania, że uczestnikami właściwego postępowania egzekucyjnego są strony i inni uczestnicy⁸. Witold Broniewicz wskazuje przy tym, że uczestnikiem (stroną) właściwego postępowania egzekucyjnego można stać się w trojaki sposób, a mianowicie:

1. poprzez objęcie wnioskiem o wszczęcie egzekucji albo żądaniem wszczęcia egzekucji; uczestnikami będą więc przede wszystkim strony postępowania egzekucyjnego, tj. wierzyciel i dłużnik;
2. poprzez wzięcie określonego podmiotu udziału w toczącym się postępowaniu egzekucyjnym; osobami stającymi się uczestnikami postępowania w ten sposób będą np. przystępujący do licytacji z ruchomości lub nieruchomości, nabywca ruchomości, nabywca nieruchomości czy dłużnik zajętej wierzytelności;
3. z mocy samego prawa, co dotyczy uczestników wskazanych w art. 922 k.p.c., tj. wierzyciela (wierzyciela egzekwującego) oraz osób, którym przysługują prawa rzeczowe ograniczone lub roszczenia albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości, a gdy przedmiotem egzekucji jest użytkowanie wieczyste – także organu, który zawarł umowę o oddanie nieruchomości w użytkowanie wieczyste⁹.

Taki sposób rozróżniania uczestników postępowania został zakwestionowany przez J. Jankowskiego, według którego podział ten traktuje wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym jednolicie i powierzchownie oraz nie uwzględnia różnic pomiędzy wierzycielem wszczynającym postępowanie egzekucyjne (art. 797 k.p.c.) i wierzycielem, który jedynie zgłasza swoją wierzytelność do zaspokojenia w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1030 i 1036 k.p.c.)¹⁰. Autor słusznie uznał konieczność rozróżniania uczestników postępowania egzekucyjnego na poszczególnych jego etapach, tj. w postępowaniu klauzulowym, właściwym postępowaniu egzekucyjnym i w postępowaniu podziałowym, w których pojęcie uczestnika postępowania będzie różne. Wskazał, że dłużnik nie jest uczestnikiem postępowania klauzulowego (postępowania o nadanie

⁷ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 550.

⁸ Por. J. Jankowski, *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego*, Łódź 1992, s. 12 i nn.

⁹ Por. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne...*, s. 559.

¹⁰ Por. J. Jankowski, *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego w egzekucji skierowanej do nieruchomości*, PPE 2004, nr 1–2, s. 5–18.

tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności) przeciwko małżonkowi dłużnika i nie przysługuje mu legitymacja do zaskarżenia postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności¹¹; nie ma zaś wątpliwości, że dłużnik jest uczestnikiem zarówno właściwego postępowania egzekucyjnego, jak i postępowania podziałowego. Tym samym wierzyciel, który nie złożył wniosku o wszczęcie egzekucji, w ogóle nie byłby uczestnikiem właściwego postępowania egzekucyjnego, a poprzez zgłoszenie swojej wierzytelności mógłby się stać wyłącznie uczestnikiem postępowania podziałowego.

Janusz Jankowski słusznie też zakwestionował zasadność posługiwania się pojęciem uczestnika z mocy samego prawa. Kodeks postępowania cywilnego, w przypadkach gdy przewiduje określony skutek, który ma nastąpić z mocy samego prawa, a więc niezależnie od czynności dokonanych przez określony podmiot, wyraźnie bowiem o tym stanowi¹². Uczestnictwo z mocy samego prawa oznaczałoby, że określone podmioty są uczestnikami danego postępowania, chociażby nie brały w nim udziału. Taka sytuacja skutkowałaby jednak nieważnością postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.) lub dawała podstawę do wznowienia postępowania (art. 401 pkt 2 k.p.c.). Kwestia interesu prawnego tych uczestników nie podlegałaby kontroli sądu czy innego organu procesowego, bowiem o jego istnieniu przesądził ustawodawca, przyznając określonym podmiotom status uczestnika.

W postępowaniu egzekucyjnym obowiązuje zaś zasada, że prawa uczestników są uwzględniane, jeżeli są znane organowi egzekucyjnemu¹³, na co wskazuje wiele przepisów, np. art. 945 § 1 k.p.c., według którego o terminie opisu i oszacowania organ egzekucyjny zawiadamia znanych mu uczestników. Pozostałych (nieznanych) zawiadamia się poprzez obwieszczenie (art. 945 § 2 k.p.c.). Niewzięcie przez uczestników „nieznanych” udziału w postępowaniu egzekucyjnym nie skutkuje jednak jego nieważnością. W związku z tym J. Jankowski słusznie stwierdza, że osoby wymienione w art. 922 k.p.c. nie są uczestnikami postępowania z mocy samego prawa, lecz stają się nimi wskutek ich wskazania przez wierzyciela albo poprzez zgłoszenie się do udziału w postępowaniu.

Zasadne jednak wydaje się wyodrębnienie poszczególnych kategorii osób wymienionych w art. 922 k.p.c. Poza wierzycielem i dłużnikiem ustawodawca wskazał bowiem dodatkowo osoby, którym przysługują prawa rzeczowe ograniczone lub roszczenia albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości, oraz na organ, który zawarł umowę o użytkowanie wieczyste, gdy przedmiotem egzekucji jest takie prawo. Osoby te nie stają się uczestnikami postępowania egzekucyjnego z mocy

¹¹ Por.: uchwała SN z 16.10.2008 r., III CZP 85/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 56; postanowienie SA w Białymstoku z 21.05.2003 r., I ACz 443/03, OSA 2003, nr 12.

¹² Por. np. art. 546 § 1 k.p.c., zgodnie z którym uczestnikami postępowania o ubezwłasnowolnienie są „z mocy samego prawa” oprócz wnioskodawcy również wskazane w tym przepisie podmioty; art. 887 § 1 i art. 910² § 1 k.p.c. uprawniający do wykonywania praw i roszczeń dłużnika „z mocy samego prawa”; art. 1000 § 2 pkt 1 k.p.c. odnoszący się do praw ciężących na nieruchomości „z mocy ustawy”; art. 1037 § 3 k.p.c. stanowiący o nabyciu „z mocy samego prawa” hipoteki na nieruchomości.

¹³ Por. E. Wengerek, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 77.

samego prawa, ale poprzez wskazanie ich przez wierzyciela, które to wskazanie jest obligatoryjne. Zgodnie bowiem z art. 943 § 1 pkt 2 k.p.c. przy wniosku o dokonanie opisu i oszacowania wierzyciel powinien wskazać miejsce zamieszkania uczestników postępowania. Skoro zaś uczestnikami mają być osoby wymienione w art. 922 k.p.c., najpóźniej przy wniosku o dokonanie opisu i oszacowania wierzyciel jest zobowiązany wskazać miejsce zamieszkania tych osób. Jeżeli uczestnicy nie zostaną w ten sposób wskazani, organ egzekucyjny nie powinien przystąpić do czynności związanych z opisem i oszacowaniem. W sytuacji niezasadnego pominięcia tych uczestników nie zachodzi jednak nieważność postępowania, a osoby wymienione w art. 922 k.p.c. mogą dochodzić swoich praw również na etapie postępowania podziałowego, zaś w razie braku takiej możliwości osobom tym może służyć roszczenie odszkodowawcze względem organu egzekucyjnego.

W literaturze wyróżnia się jeszcze inny podział uczestników postępowania egzekucyjnego, w tym uczestników postępowania egzekucyjnego skierowanego do nieruchomości, a mianowicie podział według kryterium zainteresowania tych uczestników wynikiem egzekucji, rozumianym jako zainteresowanie uzyskaniem świadczenia¹⁴. W związku z tym wyróżnia się uczestników zainteresowanych wynikiem egzekucji (a wśród nich uczestników, których działania zmierzają do uzyskania świadczenia, tj. przede wszystkim wierzyciela, który mając tytuł wykonawczy, podjął działania zmierzające do wszczęcia egzekucji przeciwko dłużnikowi, lub na którego rzecz została wszczęta egzekucja, np. przez prokuratora oraz uczestników, od których uzyskuje się świadczenie, a mianowicie dłużnika i inne podmioty, z których majątku może być prowadzona egzekucja – np. dłużnik rzeczowy czy osoba, która nabyła nieruchomość dłużnika po jej zajęciu – art. 930 k.p.c.) oraz uczestników niezainteresowanych wynikiem egzekucji (a wśród nich uczestników realizujących prawa podmiotów zainteresowanych wynikiem egzekucji (np. prokurator i inne podmioty działające na tych samych zasadach, a także sąd i inne organy żądające wszczęcia egzekucji), oraz uczestników wspomagających i uzupełniających działania podmiotów zainteresowanych wynikiem egzekucji, np. nabywca licytacyjny, dłużnik zajętej wierzytelności czy dozorca zajętej rzeczy).

Z przedstawionego stanowiska wynika, że pomimo nieprzyjęcia w obecnie obowiązującym kodeksie postępowania cywilnego (wzorem kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r.) koncepcji szerokiego pojmowania uczestników postępowania egzekucyjnego, w której uczestnikiem właściwego postępowania egzekucyjnego była każda osoba mająca prawo do zaspokojenia roszczenia z zajętej nieruchomości, art. 922 k.p.c. nie zawiera wyczerpującego i zamkniętego katalogu uczestników postępowania. Lista uczestników postępowania egzekucyjnego nie została bowiem zawarta w jednym, ogólnym przepisie, lecz wynika z całokształtu regulacji kodeksowej. Tak np. nabywca zajętej w ramach egzekucji nieruchomości, choć nie został wymieniony w art. 922 k.p.c., z mocy art. 930 § 1 zdanie drugie k.p.c. może stać się uczestnikiem postępowania poprzez zgłoszenie swojego udziału w postępowaniu w charakterze

¹⁴ Por. J. Jankowski, *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego w egzekucji...*, 5–18.

dłużnika. Nie jest również wykluczone zgłoszenie się i uczestniczenie w postępowaniu egzekucyjnym innych osób, które mają interes prawny w uczestniczeniu w postępowaniu, choćby ich sytuacja prawna nie została określona w żadnym przepisie kodeksu postępowania cywilnego¹⁵.

Dotychczasowe rozważania odnoszące się do pojęcia uczestnika postępowania egzekucyjnego mogą stanowić podstawę analizy zagadnień dotyczących udziału w postępowaniu egzekucyjnym z nieruchomości dłużnika solidarnego, niebędącego właścicielem nieruchomości, tj. ustalić, czy dłużnik taki, niemający żadnych praw do nieruchomości, powinien być uczestnikiem postępowania egzekucyjnego (właściwego postępowania egzekucyjnego) skierowanego do nieruchomości, której właścicielem jest drugi z dłużników solidarnych. W praktyce pojawiły się wątpliwości w tym zakresie. Prezentowane są poglądy, że organ egzekucyjny, prowadząc czynności egzekucyjne skierowane do nieruchomości, powinien uwzględnić jako uczestnika postępowania zarówno dłużnika będącego właścicielem nieruchomości, z której prowadzona jest egzekucja, jak i dłużnika solidarnego, określonego w tytule wykonawczym i objętego wnioskiem o wszczęcie egzekucji, pomimo że nie jest on właścicielem (współwłaścicielem) przedmiotowej nieruchomości.

Problem określenia kręgu uczestników postępowania nie będzie występował, jak już wcześniej zaznaczono, w sytuacji, w której dłużnik solidarny, wskazany w tytule wykonawczym, nie zostanie objęty wnioskiem o wszczęcie egzekucji, tj. nie zostanie przeciwko niemu skierowana egzekucja.

Na podstawie przedstawionego rozróżnienia rodzajów postępowań egzekucyjnych oraz zdefiniowanego pojęcia uczestnika postępowania należy uznać, że brak jest podstaw do przyjęcia, że dłużnik solidarny (współdłużnik), objęty tytułem wykonawczym i wnioskiem o wszczęcie egzekucji, jest jednocześnie uczestnikiem egzekucji z nieruchomości (postępowania egzekucyjnego z nieruchomości) stanowiącej składnik majątkowy wyłącznie drugiego z dłużników solidarnych (współdłużników). Przeciwny pogląd wynika, jak się wydaje, z błędnej interpretacji art. 922 k.p.c. Dłużnik niebędący właścicielem nieruchomości, z uwagi na objęcie go wnioskiem o wszczęcie egzekucji (wskazanie we wniosku o wszczęcie egzekucji), będzie jedynie uczestnikiem postępowania egzekucyjnego jako całości.

¹⁵ Por. jednak wyrok NSA w Warszawie z 21.10.2008 r., II OSK 1252/07, LEX nr 493470, w którym wskazano, że poza wierzycielem i zobowiązanym w postępowaniu egzekucyjnym w ograniczonym zakresie mogą uczestniczyć także inne podmioty, jeśli wynika to wyraźnie z przepisów ustawy, tj. ten, kto nie będąc zobowiązanym, rości sobie prawo do rzeczy lub prawa majątkowego, z którego prowadzi się egzekucję administracyjną. Tak określony zakres podmiotowy postępowania egzekucyjnego w administracji wyklucza dopuszczalność formalnoprawnej ingerencji w toku tego postępowania innych podmiotów spoza tego zakresu, nawet jeżeli podmioty te były stronami postępowania rozstrzygającego daną sprawę co do istoty. Przepis art. 110b ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 479, ze zm.) jest przepisem szczególnym, zawężającym krąg stron postępowania egzekucyjnego w porównaniu z art. 28 k.p.a., a zarazem rozszerzającym zakres podmiotowy postępowania egzekucyjnego należności pieniężnych z nieruchomości w porównaniu z postępowaniem egzekucyjnym dotyczącym egzekucji należności niepieniężnych o inne osoby niebędące wierzycielem i zobowiązanym.

Powyższe nie wyjaśnia jednak dostatecznie kwestii udziału kilku osób (podmiotów) objętych wnioskiem o wszczęcie egzekucji, np. dłużników solidarnych (współdłużników) wskazanych w tytule wykonawczym, w postępowaniu egzekucyjnym i w egzekucji skierowanej do danego składnika majątkowego. W kodeksie postępowania cywilnego, w części dotyczącej postępowania egzekucyjnego (część III, art. 758 i nn. k.p.c.), nie przewidziano bowiem instytucji współuczestnictwa w postępowaniu egzekucyjnym. Nie ulega jednak wątpliwości, że możliwe jest prowadzenie egzekucji na rzecz kilku osób (współwierzycieli) lub przeciwko kilku osobom (współdłużnikom). Wielopodmiotowość postępowania egzekucyjnego nie musi przy tym wynikać ze wspólności praw lub obowiązków, w szczególności z łączącego strony węzła solidarności lub wspólności praw, w przypadku którego będzie występować jedno roszczenie przysługujące kilku osobom lub przeciwko kilku osobom. Wielopodmiotowość postępowania egzekucyjnego może natomiast wynikać z podobieństwa roszczeń lub wspólności osoby zobowiązanej do świadczenia. Taka sytuacja będzie mieć miejsce np. przy egzekucji świadczeń alimentacyjnych na rzecz kilku wierzycieli od jednego dłużnika; teoretycznie jest również możliwe prowadzenie egzekucji świadczeń alimentacyjnych na rzecz jednego wierzyciela od kilku dłużników (np. rodziców). W takiej sytuacji każdy z wierzycieli ma własne roszczenie skierowane przeciwko dłużnikowi lub każdy z dłużników własne zobowiązanie wobec wierzyciela.

Każdorazowo jednak należy odróżnić postępowanie egzekucyjne od egzekucji. W literaturze konsekwentnie rozróżnia się te pojęcia¹⁶. Nie zawsze jednak takie rozróżnienie jest dostrzegane przez ustawodawcę, co może wywoływać wątpliwości interpretacyjne¹⁷. Przez **postępowanie egzekucyjne** należy rozumieć prawnie zorganizowane działanie organów egzekucyjnych z udziałem zainteresowanych podmiotów, mające na celu skuteczne urzeczywistnienie konkretnej normy prawnej ustalonej w tytule egzekucyjnym przez doprowadzenie za pomocą środków przymusu do uzyskania przez wierzyciela świadczenia należnego mu od dłużnika¹⁸. Dopiero w ramach tak postrzeganego postępowania egzekucyjnego wyróżnia się jego właściwy trzon, tj. **egzekucję**, przez którą rozumie się całokształt środków, jakie organ egzekucyjny może w określonej kolejności zastosować w wybranym przez wierzyciela sposobie egzekucji w celu zaspokojenia wierzyciela zgodnie z treścią tytułu wykonawczego¹⁹. Postępowanie egzekucyjne zostaje wszczęte z chwilą złożenia wniosku lub żądania przeprowadzenia egzekucji, nie zaś z chwilą podjęcia czynności przez organ egzekucyjny.

¹⁶ Por. R. Kowalkowski, *Postępowanie egzekucyjne a egzekucja*, PES 1995, nr 10, s. 35–41.

¹⁷ Por. np.: przepis art. 927 k.p.c., który stanowi o przyłączeniu egzekucji z nieruchomości do „postępowania” wszczętego wcześniej, a nie do „egzekucji”, czy też art. 883 § 2 k.p.c., który stanowi o „umorzeniu egzekucji”, a nie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego.

¹⁸ Por.: W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1974, s. 381; E. Wengerek, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 9–10; K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 88; H. Mądrzak, *Czynności egzekucyjne (analiza pojęcia)*, PES 1994, nr 8, s. 109–112.

¹⁹ Por.: H. Mądrzak, *Czynności egzekucyjne...*, s. 111; E. Wengerek, *Sądowe postępowanie zabezpieczające...*, s. 9–10.

Przedmiotem postępowania egzekucyjnego jest więc wykonanie w drodze przymusu wydanego w postępowaniu rozpoznawczym orzeczenia (tytułu wykonawczego), zaś przedmiotem egzekucji – określony składnik majątkowy dłużnika, z którego ma być prowadzona egzekucja, np. nieruchomości.

Uwzględniając powyższe, przy ustalaniu „uczestników postępowania”, należy dojść do wniosku, że inny będzie zakres podmiotowy „postępowania egzekucyjnego” (rozumianego jako prawnie zorganizowane działanie organów egzekucyjnych), a inny będzie (może być) zakres podmiotowy „egzekucji” (rozumianej jako całościowy środek, jakie organ egzekucyjny może w określonej kolejności zastosować w ramach wybranego przez wierzyciela sposobu egzekucji). W typowych sytuacjach, w których po stronie współwierzycieli występuje wspólność praw (np. w przypadku małżonków dochodzących roszczeń im wspólnych lub innych współwierzycieli solidarnych) lub po stronie współdłużników zachodzi wspólność obowiązków lub współwłasność składnika majątkowego, do którego jest skierowana egzekucja (np. w przypadku dłużników solidarnych, przeciwko którym jest prowadzona egzekucja z ich majątku objętego wspólnością małżeńską majątkową lub współwłasnością), będzie zachodzić tożsamość pomiędzy uczestnikami postępowania egzekucyjnego i uczestnikami egzekucji. W sytuacji, w której uczestnikami postępowania egzekucyjnego po stronie dłużnika jest kilka osób, zaś egzekucja zostanie skierowana do składników należących do poszczególnych dłużników (np. do wynagrodzenia za pracę przysługującego jednemu z dłużników i wynagrodzenia za pracę przysługującego drugiemu z dłużników albo do wierzytelności z rachunków bankowych poszczególnych dłużników), albo też w sytuacji, w której przeciwko poszczególnym dłużnikom jest prowadzona egzekucja przy zastosowaniu różnych sposobów egzekucji (np. wobec jednego z dłużników jest prowadzona egzekucja z ruchomości, a wobec drugiego egzekucja z wierzytelności z rachunku bankowego), nie ma podstaw do utożsamiania uczestników postępowania egzekucyjnego z uczestnikami egzekucji skierowanej do danego składnika majątkowego. Takie utożsamienie prowadziłyby do wniosku, że jednemu dłużnikowi należałoby doręczać informacje dotyczące składnika majątkowego drugiego z dłużników.

W przypadku egzekucji z nieruchomości należącej tylko do jednego z dłużników solidarnych nie ma wątpliwości, że **uczestnikami postępowania egzekucyjnego** są wierzyciel oraz dłużnicy objęci tytułem wykonawczym i wnioskiem o wszczęcie egzekucji. **Uczestnikami egzekucji** z nieruchomości będzie jednak wyłącznie wierzyciel i dłużnik będący właścicielem nieruchomości, do której skierowano egzekucję.

Z art. 922 k.p.c. wynika, że uczestnikami postępowania egzekucyjnego z nieruchomości, a prawidłowo – egzekucji z nieruchomości, oprócz wierzyciela i dłużnika, są osoby, którym przysługują prawa rzeczowe ograniczone lub roszczenia albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości, a gdy przedmiotem egzekucji jest użytkowanie wieczyste – także organ, który zawarł umowę o użytkowanie wieczyste. Jak się wskazuje w literaturze na gruncie art. 922 k.p.c.:

(...) może powstać wątpliwość, czy uczestnikiem postępowania w egzekucji z nieruchomości wszczętej wyłącznie przeciwko jednemu z dłużników solidarnych jest drugi dłużnik

solidarny. Wydaje się, że we wskazanym przypadku współdłużnik solidarny – pomimo że objęty jest tytułem wykonawczym, na podstawie którego prowadzi się egzekucję z nieruchomości – nie jest stroną bierną właściwego postępowania egzekucyjnego (egzekucji z nieruchomości, która stanowi własność innego dłużnika solidarnego). Z punktu widzenia prawa egzekucyjnego środki przymusu nie są bowiem skierowane do majątku danego podmiotu zobowiązanego z tytułu wykonawczego, a będącego współdłużnikiem solidarnym, lecz do majątku innego dłużnika solidarnego. Warto zauważyć, że w nauce do grupy uczestników postępowania zainteresowanych wynikiem egzekucji, występujących po stronie biernej (tj. tych, od których świadczenie ma być uzyskane), zaliczono osobę wymienioną w tytule wykonawczym jako zobowiązaną, przeciwko której wszczęto postępowanie, oraz inne podmioty, z których majątku może być prowadzona egzekucja (zob. J. Jankowski, *Uczestnicy*, 2004, s. 15–16). W związku z tym, w analizowanym przypadku, dłużnik solidarny nie jest stroną bierną właściwego postępowania egzekucyjnego w egzekucji z nieruchomości, stanowiącej wyłączną własność (użytkowanie wieczyste) innego dłużnika solidarnego. Należy pamiętać, że przyjęte rozwiązanie ma bezpośrednie przełożenie na uprawnienia procesowe takiego współdłużnika solidarnego w toku egzekucji prowadzonej z majątku innego dłużnika solidarnego, zwłaszcza w świetle legitymacji do wniesienia skargi na czynności komornika (zob. art. 767 § 2 k.p.c.)²⁰.

Jak zaś wskazuje M. Łochowski:

(...) uczestnikiem jest także dłużnik wskazany w tytule wykonawczym, przeciwko któremu toczy się egzekucja z nieruchomości, a także nabywca nieruchomości występujący w sprawie w charakterze dłużnika (art. 930 § 1 k.p.c.). Uczestnikiem będzie również dłużnik ponoszący odpowiedzialność wyłącznie rzeczową, np. właściciel nieruchomości, przeciwko któremu egzekucja będzie prowadzona w oparciu o wyrok wydany na podstawie art. 527 k.c. Nie jest uczestnikiem postępowania inny dłużnik wskazany w tytule wykonawczym (np. dłużnik solidarny), przeciwko któremu nie toczy się egzekucja z nieruchomości, a więc dłużnik niebędący właścicielem nieruchomości [M. Krakowiak, w: J. Jankowski (red.), *Kodeks*, t. II, s. 975–976]. W wypadku gdy podstawą egzekucji będzie tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikom solidarnym, część postępowania dotyczącego egzekucji z nieruchomości będzie więc toczyła się bez udziału dłużnika, niebędącego właścicielem nieruchomości²¹.

Należy zauważyć, że rozróżnienie uczestnika postępowania egzekucyjnego i uczestnika egzekucji nie tylko ma wymiar teoretyczny, lecz także jest podyktowane koniecznością ochrony danych osobowych dłużnika, z którego majątku jest prowadzona egzekucja, i zapobieżenia ujawniania tych danych osobom, których praw to nie dotyczy, w tym innym dłużnikom.

Reasumując, należy wskazać, że brak jest podstaw do przyjęcia, że dłużnik w rozumieniu art. 922 k.p.c. to każdy dłużnik objęty tytułem wykonawczym i wnioskiem o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, choćby nie był właścicielem

²⁰ Por. M. Krakowiak, *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz*. Art. 730–1217, red. J. Jankowski, Warszawa 2019, komentarz do art. 922 k.p.c.

²¹ M. Łochowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, red. T. Szanciłło, Warszawa 2019, komentarz do art. 922 k.p.c. Tak samo: P. Klecha, M. Jaroch-Wąsowska, *Egzekucja z nieruchomości – praktyczny komentarz*, Sopot 2016, s. 45.

(współwłaścicielem) nieruchomości czy innego składnika majątkowego, do których skierowano egzekucję. Brak jest podstaw do przyjęcia, że dłużnik taki jest uczestnikiem z mocy samego prawa, ponieważ na gruncie postępowania egzekucyjnego nie ma, poza przypadkami wyraźnie wskazanymi w ustawie, podstaw do tworzenia takiej kategorii uczestnika. Nie ma też podstaw do uznania, że dłużnik solidarny niebędący właścicielem nieruchomości jest zainteresowany (w znaczeniu prawnym, nie faktycznym) wynikiem egzekucji, bowiem nie uzyskuje się świadczenia z jego majątku ani też nie realizuje on praw podmiotów zainteresowanych wynikiem egzekucji.

Tym samym nie będzie podstaw do doręczania takiemu dłużnikowi (jako uczestnikowi postępowania egzekucyjnego niebędącemu uczestnikiem egzekucji) wezwań i zawiadomień związanych z egzekucją z nieruchomości. W szczególności nie ma podstaw do wzywania takiego dłużnika, aby zapłacił dług w ciągu dwóch tygodni pod rygorem przystąpienia do opisu i oszacowania (art. 923 k.p.c.), albo doręczania mu takiego wezwania skierowanego do drugiego dłużnika. Tak samo takiemu dłużnikowi nie będzie doręczane zawiadomienie o wpisie do księgi wieczystej wzmianki o wszczęciu egzekucji lub o złożeniu wniosku do zbioru dokumentów (art. 924 k.p.c.). Zgodnie bowiem z art. 626¹ § 2 k.p.c. „uczestnikami postępowania wieczystoksięgowego oprócz wnioskodawcy są tylko te osoby, których prawa zostały wykreślone lub obciążone bądź na rzecz których wpis ma nastąpić”²².

Gdyby dłużnika solidarnego niebędącego właścicielem nieruchomości traktować jako uczestnika w rozumieniu art. 922 k.p.c. (uczestnika egzekucji z nieruchomości), powstałaby też wątpliwość co do osoby sprawującej zarząd nieruchomością po jej zajęciu, zgodnie bowiem z art. 931 § 1 k.p.c. zajętą nieruchomość pozostawia się w zarządzie **dłużnika**, do którego stosuje się wówczas przepisy o zarządcy. Przyjęcie jednolitej pozycji „dłużnika” w egzekucji z nieruchomości przez dłużnika właściciela i dłużnika niewłaściciela prowadziłoby do wniosku, że dłużnik (uczestnik postępowania egzekucyjnego) niebędący właścicielem nieruchomości stałby się zarządcą nieruchomości należącej do drugiego ze współdłużników solidarnych i musiałby składać sprawozdania z zarządu (art. 937 k.p.c.).

Brak jest również podstaw do zawiadamiania współdłużnika niebędącego właścicielem nieruchomości o terminie opisu i oszacowania nieruchomości (art. 945 § 1 k.p.c.). „Znani uczestnicy” egzekucji z nieruchomości to uczestnicy wskazani w art. 922 k.p.c. To samo dotyczy doręczenia obwieszczenia o licytacji (art. 954 pkt 1 k.p.c.).

Przyjęcie odmiennego poglądu prowadziłoby do wniosku, że dłużnik niebędący właścicielem nieruchomości mógłby złożyć wniosek o wydzielenie części nieruchomości (art. 946 k.p.c.), skarżyć opis i oszacowanie (art. 950 k.p.c.), wnieść o sporządzenie dodatkowego opisu i oszacowania (art. 951 k.p.c.), ale też skarżyć postanowienie o przybicciu (art. 997 k.p.c.) czy o przysądzeniu własności (art. 998 k.p.c.). Przy uproszczonej egzekucji z nieruchomości dłużnik niebędący właścicielem nieruchomości musiałby określić tryb wyszukania nabywcy (art. 1013³ § 2 k.p.c.), wyrazić zgodę na

²² Por. np. postanowienie SN z 18.05.2017 r., III CZ 18/17, Legalis nr 1625048.

sprzedaż z wolnej ręki (art. 1013⁴ k.p.c.), mógłby też określić cenę minimalną i wyznaczyć nabywcę (art. 1013⁴ k.p.c.).

Podsumowując, można sformułować wniosek, że o ile współdłużnik solidarny niebędący właścicielem (współwłaścicielem) nieruchomości jest uczestnikiem postępowania egzekucyjnego (z racji objęcia go wnioskiem o wszczęcie egzekucji), o tyle nie sposób go traktować jako uczestnika egzekucji z nieruchomości (właściwego postępowania egzekucyjnego z nieruchomości) lub innego składnika majątkowego nienależącego do niego. Tym samym nie ma podstaw do doręczania takiemu dłużnikowi wezwań lub zawiadomień dotyczących składnika majątkowego, do którego skierowano egzekucję, przysługującego drugiemu ze współdłużników solidarnych.

Z przedstawionych względów pogląd wyrażony przez sąd w glosowanym orzeczeniu i powielany przez inne organy nadzoru nad komornikiem sądowym jest błędny i nie uwzględnia konieczności odróżniania postępowania egzekucyjnego od egzekucji, a w konsekwencji nie odróżnia uczestników postępowania egzekucyjnego od uczestników egzekucji.

Literatura

- Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1974.
- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Czachórski W., Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009.
- Jankowski J., *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego*, Łódź 1992.
- Jankowski J., *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego w egzekucji skierowanej do nieruchomości*, PPE 2004, nr 1–2, s. 5–18.
- Klecha P., Jaroch-Wąsowska M., *Egzekucja z nieruchomości – praktyczny komentarz*, Sopot 2016.
- Korzan K., *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986.
- Kowalkowski R., *Postępowanie egzekucyjne a egzekucja*, PES 1995, nr 10.
- Krakowiak M., *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz. Art. 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019, komentarz do art. 922 k.p.c.
- Łochowski M., *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz t. 2*, red. T. Szanciłło, Warszawa 2019, komentarz do art. 922 k.p.c.
- Mądrzak H., *Czynności egzekucyjne (analiza pojęcia)*, PES 1994, nr 8.
- Sychowicz M., *Kodeks cywilny*, t. 3, cz. 1, red. J. Gudowski, Warszawa 2018.
- Wengerek E., *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978.

Streszczenie

Grzegorz Julke

Udział dłużnika solidarnego w opisie i oszacowaniu nieruchomości należącej do innego dłużnika solidarnego

W praktyce i doktrynie poważne wątpliwości budzi problematyka uczestników postępowania cywilnego, w tym postępowania egzekucyjnego. Tymczasem prawidłowe określenie podmiotów zobowiązanych do udziału (mogących brać udział) w takim postępowaniu istotnie wpływa na prawidłowość jego przeprowadzenia. Ustalenie kręgu uczestników postępowania egzekucyjnego lub egzekucji budzi szczególne wątpliwości, gdy tytuł wykonawczy wystawiono przeciwko dłużnikom solidarnym. W takiej sytuacji konieczne jest ustalenie pozycji procesowej dłużnika w zależności od tego, czy zostanie on objęty wnioskiem o wszczęcie egzekucji czy też nie, oraz w zależności od tego, do jakiego majątku zostanie skierowana egzekucja. Punktem wyjścia do poczynienia rozważań w tym zakresie będzie konieczność rozróżnienia postępowania egzekucyjnego i egzekucji. Takie wyodrębnienie terminologiczne będzie prowadzić do wniosku, że współdłużnik solidarny niebędący właścicielem (współwłaścicielem) nieruchomości lub innej rzeczy będzie uczestnikiem postępowania egzekucyjnego (z racji objęcia go wnioskiem o wszczęcie egzekucji); nie będzie zaś podstaw do traktowania go jako uczestnika egzekucji (właściwego postępowania egzekucyjnego) z nieruchomości lub innego składnika majątkowego nienależącego do niego.

Słowa kluczowe: postępowanie egzekucyjne z nieruchomości; egzekucja z nieruchomości; uczestnicy postępowania egzekucyjnego; uczestnicy egzekucji z nieruchomości; dłużnik solidarny; współdłużnik jako uczestnik egzekucji.

Summary

Grzegorz Julke

Participation of a Joint and Several Debtor in the Description and Assessment of a Property Belonging to Another Joint and Several Debtor

In practice and doctrine the issue of participants in civil litigation is causing serious doubts, including executive proceedings. Meanwhile, the right establishment of the obligated entity allowed to take part in such proceeding, has a significant impact on the accuracy of conducting it. The determination of the circle of participants in executive proceedings or execution raises particular doubts in the situation when the enforceable title was issued against the joint and several debtors. In such situation, it is necessary to determine the litigation position of the debtor, whether being in a request of levying the execution of a judgement, or not, and depending on the assets which the execution shall be referred to. A clear distinction shall be made between executive proceedings and execution as the starting point of the deliberations on this matter. Such terminological distinction shall lead to a conclusion that a joint and several debtor who is not a property owner (co-owner) or any other item owner shall be a participant of executive proceedings (due to them being in a request of levying the execution of a judgement); however,

there shall be no legal framework to consider them an execution participant (the actual executive proceedings participant) from real estate or other assets which do not belong to them.

Keywords: Real estate enforcement proceedings; real estate enforcement; participants in enforcement proceedings; participants in real estate enforcement; joint and several debtor; co-debtor as participant in enforcement.